

החולץ ליבמתו

פרק רביעי יבמות

מח.

עין משפט גד מצוה

ומוטר זה מיד. אלמא לרי שמעון עבד אין לרין לקבל בשעת טבילה שחרור ולרצון דלא הוה תקנתא דהכי סברי לרין לקבל: **עבד איש ולא עבד אשה.** בתמיה ואשה שקנתה עבדים ולא מלו מי לא הוה כשאר עבדים. אלא ע"כ האי איש אעבוד כוכבים שמכרו קאי ולמעוטי בן איש וה"ק עבד שלקחת מן העובד כוכבים אתה מל בעל כרחו של עבד ואי אתה מל בן עובד כוכבים בעלמא דלאו עבד בעל כרחו ומדכח רחמנא איש קרא ימירא למעוטי בן איש ש"מ ומלתא אומיט בעל כרחו משמע דאי מדעתו היכי ממעט לכן איש ואי לא כתיב איש ה"ה האי עבד לאו למעוטי בן אתמא אלא הוא גופא אינטיריך לאשמועינן דמילת עבדים מעכבא בפסח. לשון אחר ועיקר עבד איש ה"ק עבד שהוא איש אע"פ שהוא גדול וכן דעת ומלתא אומיט בעל כרחו ואי אתה מל בן ה"ה [שהוא] איש גר הבא להתגייר אין לו כח למול בנו גדול כל זכר ולא כתיב זהו איש וגבי עבד כתיב איש למעוטי בן: **ורצנן.** כשם שאין אתה מל בן איש [בע"כ] דהא לא כתיב זהו איש: קך אי אתה מל בו. ומילתא בעלמא היא ולא הקיסא אלא ה"ק ליה כי היכי דמודיט לן בצנן ה"ה לעבד נמי דאין מניינין בן דעת אלא מלוננו: **אימור דקא שמעט לרצנן.** דפליגי אדרבי שמעון דלא הוה תקנתא: **ניפס תואר דלא שייכא במזוזה אצל עבד.** שהא אלו כמה ימים וניהג עליו מזוזה הנהגות בעבד מי שמעט לכו דלרין לקבל: לענין טבילה הניא. שנייה שום טבילה שזריים לטבול כשצאין לכלל ישראל גמור אצל לענין קבלה לא הושוו דעבד אין לרין לקבל בשעת טבילה שחרור: **קוין.** אכפריים קאי ואע"ג דלאו ניוול גזירת הכתוב היא: **עשיה בראש.** כלומר נאמר שם מיקון מזוזה בראש דכתיב וגלחה: **לא עשה רגליו.** לא קפץ פכרי רגליו: **ולא עשה שפמו.** לא גלח שער שפמו. אלמא עשיה קרי להעברה: **י**

(א) גיטין לת. מיר סב: קידושין עבד. (ב) שמת יבן. (ג) ורש"ל. (ד) שמת יבן. (ה) ואלי ל"ד קך כב: (ו) ל"ל בשאר אברים ומשני י קאמר רב כ"ו מהש"ל.

תורה אור השלם

1. וכל עבד איש מקנת קסף ומלאתה אהו אז יאכל בו. שמות יב מד
2. והבאתה אל תוך ביתך וגלחתה את ראשה ועשיתה את צפורה. דברים כא יב
3. ומפשת בן שאול ירד לקראת המלך ולא עשה רגליו ולא עשה שפמו ואת בגדיו לא כבס למן היום לכת המלך עד היום אשר בא בשלום.

4. והסירה את שמלת שביה מעליה וישבה בביתך ובכתה את אביה ואת אמה ירד ימים ואחר בן תבוא אליה ובעלתה עד היום אשר לא יאשה: דברים כא יג

גליון הש"ס

גמ' ולא עבד אשה. עין מהרש"א לקמן ע"פ ע"כ דה"ה כגון שהיה אביו: שם ה"ה דאפילו רבנן מודו. עין קידושין דף סג ע"ב מ"ה אלא עממה: ע"כ מ"ה ר"ה אלא עבד וכו'. ואמאי יחללנו בעל כרחו. עין ע"ד דף טו ע"ב מ"ה ע"ד:

הנהגות הב"ח

(א) תוס' ד"ה המפקיר וכו' ואר"י דהכי פריך. י"ב כוננו במיוון זה למה שמילנו המוס' בקידושין דף טו ע"ב ד"ה למה ליה ע"ש ועין עוד בפסק השולח דף לא המוס' ד"ה המפקיר:

מוסף רש"י

ואין צריך גט שחרור. להיות מותר בשראלי (קדושין ע"ב). הגמ' מנגלה כלי משתנות (דברים כא יב).

אלא עבד איש אתה מל בעל כרחו. פי' בקונט' ג' נשון שני דעבד איש אע"ג שהוא גדול וכן דעת ומלתא אומיט וגו' בעל כרחו ואי אתה מל בן איש גר הבא להתגייר אין לו כח למול בנו גדול בעל כרחו דגבי בניס כתיב המול לו כל זכר ולא כתיב זהו איש כמו גבי עבד ודבר תימיה פירש דקרא להמול לו כל זכר מוקמינן למילת זכריו שמעכבתו מלאכול בפסח וזה לא שייך אלא בבנים שנולדו בקדושה אבל מילת בניו שלא נולדו בקדושה אינה מעכבתו מלאכול בפסח ונראה דלא לרין קרא למידרש מנייה ואי אתה מל בן איש בעל כרחו דממילא ידעינן שלא יגיירוהו בעל כרחו ועוד דמיפת תואר שמעינן דאין מלין גר בעל כרחו דהא יפת תואר אין מטבילין אותה בעל כרחו מדאיתרין רחמנא להמתין לה שלשים יום ובקבלה עליה אין לרין להמתין ולא נקטיה אלא לפירושי מילתיה דרשב"א דקאמר דמתחלה כופין לשם שפמות ולא לשם גירות אי נמי משום דנקט לה במילתיה דרבנן כשם שאי אתה מל בן איש נקט נמי דרבי שמעון בן אלעזר לאשמועינן דאע"פ שאי אתה מל בן איש בעל כרחו עבד אתה מל בעל כרחו תימיה דרשב"א קאמר לקמן דאין משהין אותו בלא"י מפני הפסק טהרות עבד שאינו רוצה למול ומשמע דזוקק למוכרו ו"אמאי ימהלנו בעל כרחו וכן קשה דרבי יהושע בן לוי אית ליה דבסולח (גיטין דף נט: טו.) נתיאשמי מפלוני עבדי אותו העבד אין לו תקנה אלא בשטר אלמא לית ליה ה"ה דשמואל דבסמוך וא"כ דרש עבד איש אתה מל בעל כרחו ולקמן קאמר הלוקח עבד מן העובד כוכבים ולא רצה למול מנגלל עמו עד י"ב חודש וימול אותו בעל כרחו ואומר ר"י דתקנת חכמים היא שלא יכשיל את רבו באיסור והיתר כיון דאין מקבל עליו עול מלות ועוד דאין טוב לחייבו במזוזה מאחר דאין חפץ לקיימם: **המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור.** תימיה לשמואל תקשי ליה למה ליה שטרע בעבד כנעני יפקירו ולימא

ומותר בה מיד אמר רבא מאי טעמא דרבי שמעון בן אלעזר דכתיב יכל עבד איש מקנת כסף עבד איש ולא עבד אשה אלא עבד איש אתה מל בעל כרחו ואי אתה מל בן איש בעל כרחו ורבנן אמר עולא בשם שאי אתה מל בן איש בעל כרחו כך אי אתה מל עבד איש בעל כרחו ואלא הכתיב כל עבד איש ההוא מיבעי ליה לכדשמואל (דאמר שמואל "המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור שנאמר כל עבד איש מקנת כסף עבד איש ולא עבד אשה אלא עבד שיש לו רשות לרבו עליו קרוי עבד ושארין רשות לרבו עליו אין קרוי עבד מתקין לה רב פפא אימור דשמעת להו לרבנן ביפת תואר דלא שייכא במזוזה אבל עבד דשייך במזוזה "הכי נמי דאפי' רבנן מודו דתניא אחד גר ואחד לוקח עבד מן העובד כוכבים צריך לקבל הא לוקח מישראל אין צריך לקבל מני אי רבי שמעון בן אלעזר אמר לוקח מן העובד כוכבים נמי אין צריך לקבל אלא לאו רבנן וש"מ דלוקח מן העובד כוכבים צריך לקבל אבל לוקח מישראל אין צריך לקבל ואלא קשיא אחד גר ואחד עבד משוחרר: כי תניא ההיא לענין טבילה תניא רבנן וגלחה את ראשה ועשתה את צפורה רבי אליעזר אומר תקוין רבי עקיבא אומר תגדיל אמר רבי אליעזר נאמרה עשיה בראש ונאמרה עשיה בצפונים מה להלן העברה אף כאן העברה רבי עקיבא אומר נאמר עשיה בראש ונאמר עשיה בצפונים מה להלן גיוול אף כאן גיוול וראיה לדברי רבי אליעזר ומפיבושת בן שאול ירד לקראת המלך לא עשה רגליו ולא עשה שפמו מאי עשיה העברה ת"ר ובכתה את אביה ואת אמה

למה ליה עבד עברי למה לי שטרע לימא ליה בצפי בי תרי זיל ומשני עבד עברי גופו קנוי ואר"י דהכי פריך (ב) למה לי שטרע דלוחו לשון עממו הכתוב בשטר הרי את בן חורין הרי את לעממך יאמר לו בעל פה דמ"ד דאין לרין אלא מחילה מחוץ שעליו ומסיק דגופו קנוי ואין הלשון הכתוב בשטר מועיל בעל פה אצל הפקר שמסלק רשותו מועיל אפי' בעל פה לשמואל וא"ת אמאי לא חשיב הפקר גבי קנינים של עבד בפ"ק דקדושין (ג) וי"ל דלא חשיב אלא קנינים שמקנה הרב לעבד עממו והפקר אינו אלא סילוק בעלמא שהרב מסלק עממו מן העבד ועוד יש לומר דמילתא דאיתא בכל מילי לא קמיני דקאמר התם לענין חליפין ומנא לידן מילתא דאיתא דמטלטלין לא קמיני: **עשה רגליו.** פי' בקונטרס פכרי רגליו ולר"י נראה דהיינו שער צית הערוה דהכי משמע פרק מלות חליפה (לקמן ק.) גבי מן הארכוזה ולמעלה חליפתה פסולה למימרא דלא מיקרי רגל מן הארכוזה ולמעלה תא שמע ולא עשה את רגליו ומשני לישנא מעליא מכאן אין ראייה דשרי לגלח שער של צית הערוה דשמואל מדרבנן אסור אצל בריש פרק ב' מזירים (מיר נח:) קאמר רב דהדיא מיקל אדם כל גופו דתער אפילו שער צית השחי וצית הערוה כדמשמע התם דפריך עלה והתניא המעביר שער צית השחי וצית הערוה והא דתער קאמר כעין תער וא"ת דתער הכי קאמר צעי מנייה רב מרבי חייה מהו לגלח א"ל אסור והא קא גדיל א"ל גבול יש לו משמע דמספריים צעא מנייה אי שרי דאי דתער מאי פריך והא קא גדיל והלא יכול לגלח במספריים ושמא רב לא קבלה מרבי חייה ור"ת מפרש דתער צעא מנייה והא דפריך והא קא גדיל ה"פ והלא אין זה מיקון ואין דומה כלל למיקווי אשה שאין זה משום ייפוי אלא משום דער שגדל יותר מדאי ואפילו דתער אית לן למישרי ולפי זה צריך לומר שלא היה יודע ברייתא דלעיל שאוסרת וזה"ל גרים הכי אמר רב מיקל אדם כל גופו דתער והתניא המעביר כו' כי קאמר רב דתער אסור ופשאר אברים מי שרי והתניא העברת שער אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים ומשמע ליה דליירי היא ברייתא א"ל (בשאר אברים אע"ג דבצית השחי וצצית הערוה נמי איירי כדמוכח בטר הכי דכי קאמר רב במספריים כי תניא היא ברייתא א"ל אסור ופשיטא של אספמינא כתוב אלא הא דתער והא במספריים והדר ציה משינויה קמא דשני כי קאמר רב בשאר אברים (א) ולגירסא זו שאר אברים ודאי אסור לגלח דתער אצל במספריים שרי אף צית השחי וצצית הערוה ובערוך בערך גיווסטרע גורם כגירסת ספריים שלנו וצתשצת הגאונים שרי לגלח צית השחי וצצית הערוה כי מגלח כל גופו מראשו ועד רגליו ולא משמע דליירי במזוזה דפשיטא הוא אלא במגלח לרפואה כיון דמגלח כל גופו אין זה ייפוי אלא גיוול ותדע דלא משתמיט בשום דוכתא גבי מזוזה עשה דמזוזה דוחה לאו דלא ילבש גבר אלא לאו דהקפת הראש וזקן גרידא:

קבב א מ"י פ"ח מהל' עבדים הלכה יג טו"ש"ע י"ד קיטן רסו טע"ף סד: קבב ב מ"י פ"ד מהל' אסורי ביאה ה' ט סמג לאוין ק"ח טו"ש"ע שס קיטן רסו טע"ף ג: קבב ג מ"י שס פ"ג ה' יג סמג שס טו"ש"ע שס: קבב ד מ"י פ"ח מהל' מלכים הלכה ה סמג ע"ין קכז:

תוספות ישנים

(א) והא דלא משני תלמודא התם דבשאר אברים שרי לגמרי בתער והא דקאמר העברת שער אינה אלא מד"ס דמשמע דהא מדברי סופרים מיהא איתא מיירי צצית השחי וצצית הערוה. והא דקאמר המעביר צית השחי וצצית הערוה ה"ו לוקח ר"ל מכת מדרות מדרבנן. דמשני תלמודא התם גבי ר' יוחנן דאמר המעביר צית השחי וצצית הערוה ה"ו לוקח. ופריך מהא דהעברת שער אינה אלא מד"ס. ומשני מאי לוקח מכת מדרות מדרבנן. וי"ל משום דס"ל דהעברת שער מיירי בכל אברים מלדא מפרש צית השחי וצצית הערוה כמו דמפרש גבי המעביר צית השחי וצצית הערוה לוקח: